Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (πέμπτο τμήμα)

της 11ης Ιουνίου 2020*

«Προδικαστική παραπομπή – Εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας – Οδηγία 2009/72/ΕΚ – Άρθρο 35, παράγραφοι 4 και 5 – Ανεξαρτησία των ρυθμιστικών αρχών – Εθνική νομοθεσία που μεταθέτει την εξουσία διορισμού του προέδρου της εθνικής ρυθμιστικής αρχής από τον αρχηγό του κράτους στην κυβέρνηση – Συμμετοχή εθνικών υπουργείων στις διαδικασίες καθορισμού των τιμών»

Στην υπόθεση C-378/19,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Ústavný súd Slovenskej republiky (Συνταγματικό Δικαστήριο της Σλοβακικής Δημοκρατίας) με απόφαση της 23ης Ιανουαρίου 2019, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 14 Μαΐου 2019, στο πλαίσιο της διαδικασίας που κίνησε ο

**Prezident Slovenskej republiky**

παρισταμένων των:

**Národná rada Slovenskej republiky,**

**Vláda Slovenskej republiky,**

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πέμπτο τμήμα),

συγκείμενο από τους E. Regan, πρόεδρο τμήματος, I. Jarukaitis, E. Juhász, M. Ilešič και K. Λυκούργο (εισηγητή), δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: M. Bobek

γραμματέας: A. Calot Escobar

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

– ο Prezident Slovenskej republiky, εκπροσωπούμενος από την Z. Čaputová,

– η Σλοβακική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την B. Ricziová,

– η Ισπανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον S. Jiménez García,

– η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από την O. Beynet καθώς και από τους R. Lindenthal και A. Tokár,

* Γλώσσα διαδικασίας: η σλοβακική.

κατόπιν της αποφάσεως που έλαβε, αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα, να εκδικάσει την υπόθεση χωρίς ανάπτυξη προτάσεων,

εκδίδει την ακόλουθη

## Απόφαση

1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 35, παράγραφοι 4 και 5, της οδηγίας 2009/72/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Ιουλίου 2009, σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενεργείας και για την κατάργηση της οδηγίας 2003/54/ΕΚ (ΕΕ 2009, L 211, σ. 55).

2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαδικασίας που κίνησε ο Prezident Slovenskej republiky (Πρόεδρος της Σλοβακικής Δημοκρατίας) όσον αφορά τη συμβατότητα με το Σλοβακικό Σύνταγμα, σε συνδυασμό με το δίκαιο της Ένωσης, των εθνικών κανόνων σχετικά με τον διορισμό και την παύση του προέδρου της Úrad pre reguláciu sieťových odvetví (ρυθμιστικής αρχής των βιομηχανιών δικτύων, Σλοβακία, στο εξής: ρυθμιστική αρχή) καθώς και σχετικά με τη συμμετοχή εκπροσώπων των εθνικών υπουργείων σε διαδικασίες καθορισμού των τιμών ενώπιον της ως άνω αρχής.

### Το νομικό πλαίσιο

#### *Το δίκαιο της Ένωσης*

3 Οι αιτιολογικές σκέψεις 33 και 34 της οδηγίας 2009/72 έχουν ως εξής:

«(33) Η οδηγία 2003/54/ΕΚ [του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Ιουνίου 2003, σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας και την κατάργηση της οδηγίας 96/92/ΕΚ (ΕΕ 2003, L 176, σ. 37)] επέβαλε στα κράτη μέλη την υποχρέωση να συστήσουν ρυθμιστικούς φορείς με συγκεκριμένες αρμοδιότητες. Ωστόσο, η πείρα δείχνει ότι η αποτελεσματικότητα της ρύθμισης συχνά παρεμποδίζεται, λόγω της έλλειψης ανεξαρτησίας των ρυθμιστικών φορέων από την κυβέρνηση και της ανεπάρκειας εξουσιών και διακριτικής ευχέρειας. Για τον λόγο αυτό, στη σύνοδό του που πραγματοποιήθηκε στις Βρυξέλλες στις 8 και 9 Μαρτίου 2007, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο κάλεσε την Επιτροπή να καταρτίσει νομοθετικές προτάσεις για την περαιτέρω εναρμόνιση των εξουσιών και την ενίσχυση της ανεξαρτησίας των εθνικών ρυθμιστικών φορέων. Οι εν λόγω εθνικές ρυθμιστικές αρχές θα πρέπει να μπορούν να καλύπτουν τον τομέα τόσο της ηλεκτρικής ενεργείας όσο και του φυσικού αερίου.

(34) Οι ρυθμιστικοί φορείς ενεργείας θα πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να λαμβάνουν αποφάσεις σε κάθε συναφές ρυθμιστικό θέμα προκειμένου να λειτουργεί ορθώς η εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενεργείας και να είναι πλήρως ανεξάρτητ[οι] από οποιοδήποτε άλλο δημόσιο ή ιδιωτικό συμφέρον. Αυτό δεν εμποδίζει ούτε τον δικαστικό έλεγχο ούτε την κοινοβουλευτική εποπτεία σύμφωνα με το συνταγματικό δίκαιο των κρατών μελών. Επιπλέον, η έγκριση του προϋπολογισμού των ρυθμιστικών φορέων από τον εθνικό νομοθέτη δεν εμποδίζει την αυτονομία του προϋπολογισμού. Οι διατάξεις σχετικά με την αυτονομία κατά την εκτέλεση του διατεθέντος προϋπολογισμού της ρυθμιστικής αρχής θα πρέπει να υλοποιούνται στο πλαίσιο που έχει οριστεί από την εθνική δημοσιονομική νομοθεσία και κανόνες. Τα κράτη μέλη συμβάλλουν μεν στην ανεξαρτησία της εθνικής ρυθμιστικής αρχής από πολιτικά ή οικονομικά συμφέροντα μέσω κατάλληλου συστήματος περιτροπής, αλλά θα πρέπει να μπορούν να λαμβάνουν δεόντως υπόψη και τη διαθεσιμότητα ανθρώπινων πόρων και το μέγεθος του συμβουλίου.»

4 Υπό τον τίτλο «Διορισμός και ανεξαρτησία των ρυθμιστικών αρχών», το άρθρο 35 της ως άνω οδηγίας ορίζει τα εξής:

«1. Κάθε κράτος μέλος ορίζει μία εθνική ρυθμιστική αρχή σε εθνικό επίπεδο.

[…]

4. Τα κράτη μέλη εγγυώνται την ανεξαρτησία της ρυθμιστικής αρχής και διασφαλίζουν ότι ασκεί τις εξουσίες της με αμεροληψία και διαφάνεια. Για τον σκοπό αυτό, τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι, κατά την άσκηση των ρυθμιστικών καθηκόντων που [της] ανατίθενται βάσει της παρούσας οδηγίας και της σχετικής νομοθεσίας, η ρυθμιστική αρχή:

α) είναι νομικά διακριτή και λειτουργικά ανεξάρτητη από κάθε άλλη δημόσια ή ιδιωτική οντότητα,

β) διασφαλίζει ότι το προσωπικό [της] και όλα τα πρόσωπα που είναι επιφορτισμένα με τη διοίκησή της:
   i) ενεργούν ανεξάρτητα από οποιοδήποτε αγοραίο συμφέρον και
   ii) δεν ζητούν ούτε λαμβάνουν απευθείας οδηγίες από οποιαδήποτε κυβέρνηση ή άλλη δημόσια ή ιδιωτική οντότητα κατά την άσκηση των ρυθμιστικών καθηκόντων. Με την απαίτηση αυτή δεν θίγεται η, κατά περίπτωση, στενή συνεργασία με άλλες συναφείς εθνικές αρχές ούτε οι γενικοί πολιτικοί προσανατολισμοί που εκδίδει η κυβέρνηση και οι οποίοι δεν συνδέονται με τα κατά το άρθρο 37 καθήκοντα και αρμοδιότητες της ρυθμιστικής αρχής.

5. Για να προστατεύσουν την ανεξαρτησία της ρυθμιστικής αρχής, τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ιδίως ότι:

α) η ρυθμιστική αρχή μπορεί να λαμβάνει αυτόνομες αποφάσεις, ανεξάρτητα από κάθε πολιτικό οργανισμό, και να διαθέτει ξεχωριστές ετήσιες δημοσιονομικές προβλέψεις, με αυτονομία ως προς την εκτέλεση του προϋπολογισμού, και επαρκείς ανθρώπινους και οικονομικούς πόρους για την εκτέλεση των καθηκόντων της, και

β) τα μέλη του συμβουλίου της ρυθμιστικής αρχής ή, ελλείψει συμβουλίου, η ανώτερη διοίκηση της ρυθμιστικής αρχής, διορίζονται για ορισμένη θητεία πέντε έως επτά ετών, ανανεώσιμη άπαξ.

Όσον αφορά το στοιχείο β) του πρώτου εδαφίου, τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν κατάλληλο σύστημα περιτροπής για το συμβούλιο ή την ανώτερη διοίκηση. Τα μέλη του συμβουλίου ή, ελλείψει συμβουλίου, η ανώτερη διοίκηση είναι δυνατόν να απαλλαγούν από τα καθήκοντά τους, διαρκούσης της θητείας τους, μόνον αν δεν πληρούν πλέον τους όρους που ορίζονται στο παρόν άρθρο ή εάν έχουν κριθεί ένοχα για σοβαρό παράπτωμα βάσει του εθνικού δικαίου.»

5 Το άρθρο 36 της εν λόγω οδηγίας, το οποίο φέρει τον τίτλο «Γενικοί στόχοι των ρυθμιστικών αρχών», έχει ως εξής:

«Κατά την εκτέλεση των ρυθμιστικών καθηκόντων που προσδιορίζονται στην παρούσα οδηγία, οι ρυθμιστικές αρχές λαμβάνουν όλα τα εύλογα μέτρα προς επίτευξη των κατωτέρω στόχων εντός του πλαισίου των καθηκόντων και εξουσιών τους που καθορίζονται στο άρθρο 37, διαβουλευόμενες στενά με άλλες ενδιαφερόμενες εθνικές αρχές, συμπεριλαμβανομένων των αρχών ανταγωνισμού, κατά περίπτωση, και με την επιφύλαξη των αρμοδιοτήτων τους:

α) προώθηση, σε στενή συνεργασία με τον Οργανισμό, τις ρυθμιστικές αρχές των λοιπών κρατών μελών και την Επιτροπή, ανταγωνιστικής, ασφαλούς και περιβαλλοντικά βιώσιμης εσωτερικής αγοράς ηλεκτρικής ενεργείας εντός της Κοινότητας, και αποτελεσματικό άνοιγμα της αγοράς για

όλους τους πελάτες και τους προμηθευτές στην Κοινότητα και εξασφαλίζοντας κατάλληλες συνθήκες για την αποτελεσματική και αξιόπιστη λειτουργία των δικτύων ηλεκτρικής ενεργείας λαμβάνοντας υπόψη μακροπρόθεσμους στόχους·

[…]».

6 Υπό τον τίτλο «Καθήκοντα και αρμοδιότητες της ρυθμιστικής αρχής», το άρθρο 37, παράγραφος 1, της ίδιας οδηγίας προβλέπει τα εξής:

«Στη ρυθμιστική αρχή ανατίθενται τα εξής καθήκοντα:

α) να καθορίζει ή να εγκρίνει, σύμφωνα με διαφανή κριτήρια, τιμολόγια μεταφοράς ή διανομής ή τις μεθοδολογίες τους·

[…]».

### *Το σλοβακικό δίκαιο*

7 Ο zákon č. 250/2012 Z.z. o regulácii v sieťových odvetviach (νόμος 250/2012, περί της ρυθμίσεως των βιομηχανιών δικτύων) μετέφερε στο σλοβακικό δίκαιο την οδηγία 2009/72 καθώς και την οδηγία 2009/73/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Ιουλίου 2009, σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά φυσικού αερίου και την κατάργηση της οδηγίας 2003/55/ΕΚ (ΕΕ 2009, L 211, σ. 94). Ο ως άνω νόμος τροποποιήθηκε με τον zákon č. 164/2017 Z.z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 250/2012 Z.z. o regulácii v sieťových odvetviach v znení neskorších predpisov (νόμο 164/2017, για την τροποποίηση και τη συμπλήρωση του νόμου 250/2012 περί των βιομηχανιών δικτύων, όπως έχει τροποποιηθεί).

8 Κατά την αιτιολογική έκθεση του νόμου 164/2017:

«Ο τρόπος διορισμού του προέδρου της ρυθμιστικής αρχής τροποποιείται. Κατά την ισχύουσα νομοθεσία, ο πρόεδρος της ρυθμιστικής αρχής διορίζεται και παύεται από τον Πρόεδρο της Σλοβακικής Δημοκρατίας κατόπιν προτάσεως της Κυβερνήσεως της Σλοβακικής Δημοκρατίας. Προτείνεται ο πρόεδρος της ρυθμιστικής αρχής να διορίζεται από την Κυβέρνηση της Σλοβακικής Δημοκρατίας. Η ως άνω τροποποίηση αντικατοπτρίζει την πραγματική ευθύνη που υπέχει η Κυβέρνηση της Σλοβακικής Δημοκρατίας σε θέματα ρυθμίσεως του τομέα των δικτύων, ενώ διατηρείται αμετάβλητη η ανεξαρτησία της ρυθμιστικής αρχής. Η Κυβέρνηση της Σλοβακικής Δημοκρατίας φέρει την πλήρη και αποκλειστική ευθύνη για την ενεργειακή πολιτική στη Σλοβακική Δημοκρατία, ενώ οι εξουσίες του Προέδρου στον τομέα αυτόν είναι πολύ περιορισμένες. Για τον λόγο αυτό, είναι αναγκαίο και εύλογο να αναγνωριστεί στην Κυβέρνηση της Σλοβακικής Δημοκρατίας η εξουσία διορισμού και παύσεως του προέδρου της ρυθμιστικής αρχής.

[…]

Σε ορισμένες διαδικασίες καθορισμού των τιμών, το Υπουργείο Οικονομίας της Σλοβακικής Δημοκρατίας και το Υπουργείο Περιβάλλοντος της Σλοβακικής Δημοκρατίας απολαύουν της ιδιότητας του μετέχοντος στη διαδικασία, πράγμα που παρέχει στα ως άνω υπουργεία, στο πλαίσιο των εν λόγω διαδικασιών καθορισμού των τιμών, δυνατότητες διαδικαστικής φύσεως προς τον σκοπό συνεκτικής προστασίας του δημόσιου συμφέροντος.

[…]»

9 Το άρθρο 5, παράγραφος 1, πρώτη περίοδος, του νόμου 250/2012, όπως τροποποιήθηκε με τον νόμο 164/2017, προβλέπει τα εξής:

«Επικεφαλής της ρυθμιστικής αρχής είναι ο πρόεδρος, ο οποίος διορίζεται και παύεται από την Κυβέρνηση της Σλοβακικής Δημοκρατίας […]».

10 Το άρθρο 14, παράγραφος 3, τρίτη περίοδος, του εν λόγω νόμου ορίζει τα εξής:

«Στη διαδικασία καθορισμού των τιμών μετέχει η ρυθμιζόμενη οντότητα που έχει καταθέσει πρόταση ως προς τις τιμές. Αν η διαδικασία καθορισμού των τιμών κινήθηκε από τη ρυθμιστική αρχή, μετέχει στη διαδικασία η ρυθμιζόμενη οντότητα την οποία η ρυθμιστική αρχή προτίθεται να υπαγάγει σε ρύθμιση των τιμών. Στη διαδικασία καθορισμού των τιμών μετέχει και το Υπουργείο [Οικονομίας] εάν πρόκειται για διαδικασία καθορισμού των τιμών κατ' εφαρμογήν του άρθρου 11, παράγραφος 1, στοιχείο d, ή του άρθρου 11, παράγραφος 1, στοιχείο e, η οποία αφορά τους διαχειριστές περιφερειακού δικτύου διανομής· εάν πρόκειται για διαδικασία καθορισμού των τιμών κατ' εφαρμογήν του άρθρου 11, παράγραφος 2, στοιχείο c, και του άρθρου 11, παράγραφος 2, στοιχείο d, η οποία αφορά διαχειριστή δικτύου διανομής στο οποίο είναι συνδεδεμένα περισσότερα από 100 000 σημεία κατανάλωσης· ή το Υπουργείο Περιβάλλοντος της Σλοβακικής Δημοκρατίας εάν πρόκειται για διαδικασία καθορισμού των τιμών κατ' εφαρμογήν του άρθρου 11, παράγραφος 4, στοιχεία a έως c.»

## Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

11 Στις 16 Οκτωβρίου 2017, ο Πρόεδρος της Σλοβακικής Δημοκρατίας άσκησε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, του Ústavný súd Slovenskej republiky (Συνταγματικού Δικαστηρίου της Σλοβακικής Δημοκρατίας), προσφυγή με την οποία ζήτησε από το εν λόγω δικαιοδοτικό όργανο να διαπιστώσει ότι το άρθρο 5, παράγραφος 1, πρώτη περίοδος, και το άρθρο 14, παράγραφος 3, τρίτη περίοδος, του νόμου 250/2012, όπως τροποποιήθηκε με τον νόμο 164/2017, δεν συμβιβάζονται προς το άρθρο 1, παράγραφοι 1 και 2, του Συντάγματος της Σλοβακικής Δημοκρατίας, σε συνδυασμό με το άρθρο 4, παράγραφος 3, ΣΕΕ και το άρθρο 288 ΣΛΕΕ, λόγω του ότι οι ως άνω διατάξεις του εν λόγω νόμου, όπως τροποποιήθηκε, συνιστούν εσφαλμένη μεταφορά στο εθνικό δίκαιο των οδηγιών 2009/72 και 2009/73.

12 Κατά την Πρόεδρο της Σλοβακικής Δημοκρατίας, η οποία συνέχισε, μετά τις 15 Ιουνίου 2019, τη διαδικασία που είχε κινήσει ο προκάτοχός της, οι εν λόγω διατάξεις του νόμου 250/2012, όπως τροποποιήθηκε με τον νόμο 164/2017, δεν συνάδουν προς την υποχρέωση διασφαλίσεως της ανεξαρτησίας της ρυθμιστικής αρχής, η οποία απορρέει από το άρθρο 35, παράγραφοι 4 και 5, της οδηγίας 2009/72 και από το άρθρο 39, παράγραφοι 4 και 5, της οδηγίας 2009/73.

13 Συναφώς, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι, προκειμένου να επιλυθεί η διαφορά που ήχθη ενώπιόν του, θα πρέπει να προσδιοριστεί το περιεχόμενο της έννοιας της «ανεξαρτησίας» της ρυθμιστικής αρχής κατά τις ως άνω οδηγίες. Το εν λόγω δικαστήριο υπογραμμίζει ότι, χάριν απλουστεύσεως των προδικαστικών ερωτημάτων, τα τελευταία αφορούν μόνον την ερμηνεία της οδηγίας 2009/72, δεδομένου ότι η απάντηση στα ερωτήματα αυτά μπορεί να τύχει εφαρμογής και στην ερμηνεία της οδηγίας 2009/73, της οποίας η κρίσιμη ρύθμιση είναι πανομοιότυπη με εκείνη της οδηγίας 2009/72.

14 Κατά το αιτούν δικαστήριο, η Πρόεδρος της Σλοβακικής Δημοκρατίας επισήμανε, στο πλαίσιο του νόμου 250/2012, όπως τροποποιήθηκε με τον νόμο 164/2017, την ύπαρξη δύο περιπτώσεων προσβολής της ανεξαρτησίας της ρυθμιστικής αρχής. Η πρώτη συνίσταται, όπως υποστηρίχθηκε, στην τροποποίηση της εξουσίας διορισμού και παύσεως του προέδρου της εν λόγω αρχής, η οποία εξουσία περιήλθε από τον Πρόεδρο της Σλοβακικής Δημοκρατίας, που εκλέγεται άμεσα από τους πολίτες, στη Σλοβακική Κυβέρνηση. Η δεύτερη προσβολή συνίσταται, όπως υποστηρίχθηκε, στη διεύρυνση της

ομάδας των μετεχόντων στη διαδικασία καθορισμού των τιμών ενώπιον της ως άνω αρχής ώστε να συμπεριλαμβάνονται σε αυτήν εκπρόσωποι εθνικών υπουργείων που, στο πλαίσιο της εν λόγω διαδικασίας, θεωρείται ότι προασπίζουν το δημόσιο συμφέρον.

15 Ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, η Σλοβακική Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι οι σχετικές διατάξεις του νόμου 250/2012, όπως τροποποιήθηκε με τον νόμο 164/2017, δεν κλονίζουν την ανεξαρτησία της ρυθμιστικής αρχής, διότι ο εν λόγω νόμος περιέχει σύνολο άλλων εγγυήσεων σχετικά με την ανεξαρτησία αυτή, οι οποίες δεν έχουν θιγεί από την ως άνω νομοθετική τροποποίηση.

16 Συναφώς, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι οι αμφιβολίες τις οποίες διατηρεί ως προς το νομότυπο της μεταφοράς της οδηγίας 2009/72 στο εθνικό δίκαιο εξηγούνται από το γεγονός ότι ο επιδιωκόμενος με την εν λόγω οδηγία σκοπός συνίσταται ακριβώς, όπως προκύπτει από την αιτιολογική σκέψη 33 της οδηγίας, στη συμβολή στην ενίσχυση της ανεξαρτησίας της ρυθμιστικής αρχής, ιδίως σε σχέση με τις κυβερνήσεις των κρατών μελών.

17 Το ως άνω δικαστήριο εκτιμά ότι, πριν από την τροποποίηση που εισήχθη με τον νόμο 164/2017, οι διατάξεις του νόμου 250/2012, οι οποίες θεσπίσθηκαν με σκοπό τη μεταφορά της ως άνω οδηγίας στο εθνικό δίκαιο, καθιστούσαν δυνατή την ενίσχυση της εν λόγω ανεξαρτησίας. Συγκεκριμένα, υπό το κράτος ισχύος του νόμου 250/2012, αφενός, την εξουσία διορισμού και παύσεως του προέδρου της ρυθμιστικής αρχής δεν είχε η Σλοβακική Κυβέρνηση, αλλά ο Πρόεδρος της Σλοβακικής Δημοκρατίας, και, αφετέρου, κανένας εκπρόσωπος υπουργείων δεν μετείχε στη διαδικασία καθορισμού των τιμών ενώπιον της ως άνω αρχής.

18 Ωστόσο, ο νόμος 250/2012, όπως τροποποιήθηκε με τον νόμο 164/2017, επανέφερε τα πράγματα στην κατάσταση που ίσχυε πριν από τη μεταφορά της οδηγίας 2009/72 στο εθνικό δίκαιο, πράγμα το οποίο, αντιθέτως προς τον σκοπό που επιδιώκεται με την τελευταία αυτή οδηγία, δεν συμβάλλει, κατά το ως άνω δικαστήριο, στην ενίσχυση της ανεξαρτησίας της ρυθμιστικής αρχής.

19 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Ústavný súd Slovenskej republiky (Συνταγματικό Δικαστήριο της Σλοβακικής Δημοκρατίας) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Έχει το άρθρο 35, παράγραφος 4, της οδηγίας [2009/72], ιδίως υπό το πρίσμα της αιτιολογικής σκέψης της 33, την έννοια ότι αντιτίθεται στην αφαίρεση από τον άμεσα εκλεγμένο από τους πολίτες Πρόεδρο της Δημοκρατίας κράτους μέλους, στο πλαίσιο της τροποποίησης εθνικού μέτρου μεταφοράς της εν λόγω οδηγίας στο εθνικό δίκαιο, της εξουσίας διορισμού και παύσης του προέδρου της ρυθμιστικής αρχής και στην ανάθεσή της στην κυβέρνηση, με αποτέλεσμα την επαναφορά της κανονιστικής ρύθμισης που ίσχυε πριν από τη μεταφορά της οδηγίας στο εθνικό δίκαιο;

2) Έχει το άρθρο 35, παράγραφος 5, της οδηγίας [2009/72], ιδίως υπό το πρίσμα της αιτιολογικής σκέψης της 34, την έννοια ότι αντιτίθεται σε εθνική νομοθεσία η οποία, προς διασφάλιση της προστασίας του δημόσιου συμφέροντος, επιτρέπει σε υπουργεία να μετέχουν στη διαδικασία καθορισμού των τιμών ενώπιον της ρυθμιστικής αρχής;»

## Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

### *Προκαταρκτικές παρατηρήσεις*

20 Από την αίτηση προδικαστικής αποφάσεως προκύπτει ότι οι επίμαχες στην κύρια δίκη διατάξεις του νόμου 250/2012, όπως τροποποιήθηκε με τον νόμο 164/2017, επανέφεραν σε ισχύ, όσον αφορά τον διορισμό και την παύση του προέδρου της ρυθμιστικής αρχής καθώς και τη συμμετοχή εκπροσώπων

εθνικών υπουργείων σε ορισμένες διαδικασίες καθορισμού των τιμών, τους κανόνες που είχαν εφαρμογή στο σλοβακικό δίκαιο όταν ίσχυε η οδηγία 2003/54. Κατόπιν των τροποποιήσεων που επέφερε ο νόμος 164/2017, αφενός, η Σλοβακική Κυβέρνηση κατέστη αρμόδια για τον ως άνω διορισμό και την ως άνω παύση αντί του Προέδρου της Σλοβακικής Δημοκρατίας και, αφετέρου, ορισμένα υπουργεία απέκτησαν την ιδιότητα των «μετεχόντων» στις εν λόγω διαδικασίες.

21 Δεδομένου, όμως, ότι η οδηγία 2003/54 καταργήθηκε με την οδηγία 2009/72, ένας από τους δεδηλωμένους σκοπούς της οποίας είναι η ενίσχυση της ανεξαρτησίας των εθνικών ρυθμιστικών αρχών, η επιστροφή στην προγενέστερη της οδηγίας 2009/72 νομική κατάσταση μπορεί να συνιστά, κατά την κρίση του εν λόγω δικαστηρίου, προσβολή της ανεξαρτησίας της εθνικής ρυθμιστικής αρχής, κατά την έννοια της οδηγίας 2009/72, ενώ ο νόμος 250/2012, όπως ίσχυε αρχικώς, διασφάλιζε την ορθή μεταφορά της τελευταίας αυτής οδηγίας στο σλοβακικό δίκαιο.

22 Συναφώς, επισημαίνεται ότι η οδηγία 2009/72 σκοπεί, ουσιαστικά, στην καθιέρωση μιας ανοικτής και ανταγωνιστικής εσωτερικής αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας, η οποία παρέχει στους καταναλωτές τη δυνατότητα να επιλέγουν ελεύθερα τους προμηθευτές τους και στους τελευταίους τη δυνατότητα να προμηθεύουν ελεύθερα τα προϊόντα τους στους πελάτες τους, στη δημιουργία ισότιμων όρων ανταγωνισμού στην εν λόγω αγορά, στη διασφάλιση της ασφάλειας του εφοδιασμού με ηλεκτρική ενέργεια και στην καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής (απόφαση της 12ης Δεκεμβρίου 2019, Slovenské elektrárne, C-376/18, EU:C:2019:1068, σκέψη 32).

23 Προς επίτευξη των ως άνω σκοπών, η οδηγία 2009/72 παρέχει στην εθνική ρυθμιστική αρχή ευρείες προνομίες στον τομέα της ρυθμίσεως και της εποπτείας της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας.

24 Όπως υπενθυμίζεται στην αιτιολογική σκέψη 33 της ως άνω οδηγίας, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, στη σύνοδό του που πραγματοποιήθηκε στις 8 και 9 Μαρτίου 2007, κάλεσε την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να καταρτίσει νομοθετικές προτάσεις για την περαιτέρω εναρμόνιση των εξουσιών και την ενίσχυση της ανεξαρτησίας των εθνικών ρυθμιστικών φορέων ενέργειας. Επιπλέον, κατά την αιτιολογική σκέψη 34 της εν λόγω οδηγίας, οι ρυθμιστικοί φορείς ενέργειας θα πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να λαμβάνουν αποφάσεις σε κάθε συναφές ρυθμιστικό θέμα προκειμένου να λειτουργεί ορθώς η εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας και να είναι πλήρως ανεξάρτητοι από οποιοδήποτε άλλο δημόσιο ή ιδιωτικό συμφέρον.

25 Επομένως, όπως επισημαίνει το αιτούν δικαστήριο, η οδηγία 2009/72 αποσκοπεί στην ενίσχυση της ανεξαρτησίας της εθνικής ρυθμιστικής αρχής σε σχέση με το καθεστώς που προβλεπόταν από την οδηγία 2003/54, την οποία έχει καταργήσει. Η ενίσχυση αυτή αντικατοπτρίζεται στις διατάξεις του κεφαλαίου IX της οδηγίας 2009/72, το οποίο τιτλοφορείται «Εθνικές ρυθμιστικές αρχές» και στο οποίο εντάσσεται, μεταξύ άλλων, το άρθρο 35 της οδηγίας, άρθρο του οποίου την ερμηνεία αφορά η υπό κρίση αίτηση προδικαστικής αποφάσεως.

26 Ωστόσο, επισημαίνεται ότι το γεγονός το οποίο εξέθεσε το αιτούν δικαστήριο, ότι δηλαδή ο νόμος 250/2012, όπως τροποποιήθηκε με τον νόμο 164/2017, επανέφερε τη νομική κατάσταση που ίσχυε στη Σλοβακική Δημοκρατία όταν ήταν σε ισχύ η οδηγία 2003/54, όσον αφορά τους κανόνες διορισμού και παύσεως του προέδρου της ρυθμιστικής αρχής καθώς και τους κανόνες συμμετοχής εκπροσώπων εθνικών υπουργείων σε ορισμένες διαδικασίες καθορισμού των τιμών, δεν συνεπάγεται κατ' ανάγκην, και ως εκ του λόγου αυτού και μόνον, ότι οι σχετικές διατάξεις της οδηγίας 2009/72 οι οποίες αφορούν την ανεξαρτησία της εν λόγω αρχής αντιτίθενται στις διατάξεις του ως άνω νόμου που έχουν προβλέψει τέτοιους κανόνες.

27 Πράγματι, εφόσον οι ως άνω κανόνες έχουν θεσπισθεί εντός των ορίων των αρμοδιοτήτων που η οδηγία 2009/72 αφήνει στα κράτη μέλη και συνοδεύονται από τις εγγυήσεις σχετικά με την ανεξαρτησία της εθνικής ρυθμιστικής αρχής τις οποίες προβλέπει η ως άνω οδηγία, δεν αντιβαίνει κατ' ανάγκην προς την οδηγία 2009/72 μια νομική κατάσταση στο πλαίσιο της οποίας ο νομοθέτης

κράτους μέλους έχει επαναφέρει σε ισχύ ορισμένους κανόνες σχετικά με την οργάνωση και τη λειτουργία της εθνικής ρυθμιστικής αρχής οι οποίοι ίσχυαν στο εν λόγω κράτος μέλος όταν είχε εφαρμογή η οδηγία 2003/54.

28 Επομένως, προκειμένου να δοθεί χρήσιμη απάντηση στο αιτούν δικαστήριο στο πλαίσιο της υπό κρίση αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως, πρέπει να κριθεί αν το άρθρο 35, παράγραφοι 4 και 5, της οδηγίας 2009/72 έχει την έννοια ότι αντιτίθεται σε διατάξεις του εθνικού δικαίου, όπως αυτές τις οποίες προβλέπει ο νόμος 250/2012 όπως τροποποιήθηκε με τον νόμο 164/2017, ανεξαρτήτως της συμβατότητάς τους με το δίκαιο της Ένωσης πριν από την εν λόγω νομοθετική τροποποίηση.

***Επί του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος***

29 Επισημαίνεται ότι, μολονότι τυπικά το αιτούν δικαστήριο περιόρισε το ερώτημά του στην ερμηνεία του άρθρου 35, παράγραφος 4, της οδηγίας 2009/72, το γεγονός αυτό δεν εμποδίζει το Δικαστήριο να του παράσχει όλα τα στοιχεία ερμηνείας του δικαίου της Ένωσης που μπορούν να του είναι χρήσιμα για την εκδίκαση της υποθέσεως της οποίας έχει επιληφθεί, ανεξαρτήτως του αν το αιτούν δικαστήριο έχει κάνει σχετική μνεία κατά τη διατύπωση του ερωτήματός του (πρβλ. απόφαση της 12ης Μαρτίου 2020, Caisse d'assurance retraite et de la santé au travail d'Alsace-Moselle, C-769/18, EU:C:2020:203, σκέψη 40 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

30 Επομένως, πρέπει να γίνει δεκτό ότι με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινισθεί αν το άρθρο 35, παράγραφοι 4 και 5, της οδηγίας 2009/72 έχει την έννοια ότι αντιτίθεται σε νομοθεσία κράτους μέλους σύμφωνα με την οποία η κυβέρνηση του κράτους αυτού είναι αρμόδια για τον διορισμό και την παύση του προέδρου της εθνικής ρυθμιστικής αρχής.

31 Το άρθρο 35, παράγραφος 4, της οδηγίας 2009/72 επιβάλλει στα κράτη μέλη να διασφαλίζουν την ανεξαρτησία της εθνικής ρυθμιστικής αρχής και να μεριμνούν ώστε η εν λόγω αρχή να ασκεί τις αρμοδιότητές της με αμεροληψία και διαφάνεια.

32 Όσον αφορά την έννοια της «ανεξαρτησίας», της οποίας ο ορισμός δεν περιέχεται στην οδηγία 2009/72, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι, στην περίπτωση των δημοσίων φορέων, η έννοια αυτή προσδιορίζει κατά κανόνα, σύμφωνα με το σύνηθες περιεχόμενό της, ένα καθεστώς που διασφαλίζει στον φορέα τη δυνατότητα να δρα ελεύθερα σε σχέση με τους οργανισμούς έναντι των οποίων πρέπει να διασφαλίζεται η ανεξαρτησία του, χωρίς να υπόκειται σε οδηγίες και σε πιέσεις (βλ., κατ' αναλογίαν, απόφαση της 13ης Ιουνίου 2018, Επιτροπή κατά Πολωνίας, C-530/16, EU:C:2018:430, σκέψη 67).

33 Προς διασφάλιση μιας τέτοιας ανεξαρτησίας, το άρθρο 35, παράγραφος 4, της οδηγίας 2009/72 προβλέπει, αφενός, στο στοιχείο α', ότι η εν λόγω αρχή πρέπει να είναι νομικά αυτοτελής και λειτουργικά ανεξάρτητη προς κάθε άλλη δημόσια ή ιδιωτική οντότητα. Αφετέρου, το στοιχείο β', σημεία i και ii, του εν λόγω άρθρου 35, παράγραφος 4, θέτει απαιτήσεις σχετικές με την ανεξαρτησία του προσωπικού και των επιφορτισμένων με τη διοίκηση της ως άνω αρχής προσώπων, που πρέπει να ενεργούν ανεξάρτητα από οποιοδήποτε αγοραίο συμφέρον και δεν πρέπει ούτε να ζητούν ούτε να λαμβάνουν απευθείας οδηγίες από οποιαδήποτε κυβέρνηση ή άλλη δημόσια ή ιδιωτική οντότητα κατά την άσκηση των ρυθμιστικών καθηκόντων. Οι απαιτήσεις αυτές συνεπάγονται ότι η εθνική ρυθμιστική αρχή πρέπει να ασκεί τα ρυθμιστικά καθήκοντά της χωρίς να υπόκειται σε οποιαδήποτε εξωτερική επιρροή.

34 Εξάλλου, για να προστατευθεί η ανεξαρτησία της εθνικής ρυθμιστικής αρχής, το άρθρο 35, παράγραφος 5, στοιχείο β', της οδηγίας 2009/72 απαιτεί να διορίζονται τα μέλη του συμβουλίου της εν λόγω αρχής ή, ελλείψει συμβουλίου, η ανώτερη διοίκηση της εν λόγω αρχής για ορισμένη θητεία πέντε έως επτά ετών, ανανεώσιμη άπαξ. Στο πλαίσιο αυτό, τα κράτη μέλη οφείλουν να εξασφαλίζουν κατάλληλο σύστημα περιτροπής για το συμβούλιο ή την ανώτερη διοίκηση, ενώ τα μέλη του εν λόγω συμβουλίου ή τα στελέχη της εν λόγω ανώτερης διοικήσεως είναι δυνατόν να απαλλαγούν από τα

καθήκοντά τους, διαρκούσης της θητείας τους, μόνον αν δεν πληρούν πλέον τις προϋποθέσεις που καθορίζονται στο εν λόγω άρθρο 35 ή αν έχουν διαπράξει παράπτωμα, κατά την έννοια του εθνικού δικαίου.

35 Προκειμένου να τηρούνται οι απαιτήσεις αυτές, η εξουσία διορισμού και παύσεως του συμβουλίου της εθνικής ρυθμιστικής αρχής ή, σε περίπτωση ανυπαρξίας συμβουλίου, της ανώτερης διοικήσεως της εν λόγω αρχής, πρέπει να οριοθετείται αυστηρά από τη νομοθεσία και να ασκείται με βάση αντικειμενικά, σαφή και αποκλειστικώς απαριθμούμενα κριτήρια, τα οποία να μπορούν να επαληθευτούν (βλ., κατ' αναλογίαν, απόφαση της 13ης Ιουνίου 2018, Επιτροπή κατά Πολωνίας, C-530/16, EU:C:2018:430, σκέψη 86).

36 Εντούτοις, διαπιστώνεται ότι καμία διάταξη της οδηγίας 2009/72 δεν διευκρινίζει ποια αρχή ή ποιες αρχές των κρατών μελών θα έπρεπε να είναι επιφορτισμένες με τον διορισμό και την παύση των μελών του συμβουλίου ή των στελεχών της ανώτερης διοικήσεως της εθνικής ρυθμιστικής αρχής, και ιδίως του προέδρου της εν λόγω εθνικής ρυθμιστικής αρχής.

37 Συναφώς, πρέπει να υπομνησθεί ότι από το άρθρο 288 ΣΛΕΕ προκύπτει ότι τα κράτη μέλη οφείλουν, κατά τη μεταφορά μιας οδηγίας στο εθνικό δίκαιο, να διασφαλίζουν την πλήρη αποτελεσματικότητά της, έχουν όμως ευρεία διακριτική ευχέρεια όσον αφορά την επιλογή της μεθόδου και των μέσων για την εφαρμογή της. Κατά συνέπεια, η ελευθερία αυτή ουδόλως απαλλάσσει τα κράτη μέλη αποδέκτες της οδηγίας από την υποχρέωση να λάβουν όλα τα αναγκαία μέτρα για να διασφαλίσουν την πλήρη αποτελεσματικότητα της οδηγίας, σύμφωνα με τον επιδιωκόμενο από αυτήν σκοπό (απόφαση της 19ης Οκτωβρίου 2016, Ormaetxea Garai και Lorenzo Almendros, C-424/15, EU:C:2016:780, σκέψη 29 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

38 Υπό τις συνθήκες αυτές, τα κράτη μέλη έχουν θεσμική αυτονομία για την οργάνωση και διάρθρωση των ρυθμιστικών αρχών τους, κατά την έννοια του άρθρου 35 της οδηγίας 2009/72, η οποία αυτονομία όμως πρέπει να ασκείται με πλήρη σεβασμό των σκοπών και των υποχρεώσεων που προβλέπει η ως άνω οδηγία (βλ., κατ' αναλογίαν, απόφαση της 19ης Οκτωβρίου 2016, Ormaetxea Garai και Lorenzo Almendros, C-424/15, EU:C:2016:780, σκέψη 30 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

39 Επομένως, η οδηγία 2009/72 και, ειδικότερα, το άρθρο της 35 δεν απαγορεύουν να έχει η κυβέρνηση κράτους μέλους τη δυνατότητα να διορίζει και να παύει τον πρόεδρο της εθνικής ρυθμιστικής αρχής.

40 Εντούτοις, αυτή η εξουσία διορισμού και παύσεως πρέπει να ασκείται κατά τρόπον ώστε να διασφαλίζεται η ανεξαρτησία της ως άνω αρχής, υπό την έννοια ότι πρέπει να τηρούνται όλες οι απαιτήσεις που προβλέπει το άρθρο 35, παράγραφοι 4 και 5, της οδηγίας 2009/72.

41 Εν προκειμένω, η Σλοβακική Κυβέρνηση τονίζει, με τις γραπτές παρατηρήσεις της, ότι η ανεξαρτησία της ρυθμιστικής αρχής διασφαλίζεται με το σύνολο των εθνικών διατάξεων για τη μεταφορά της οδηγίας 2009/72 στο εθνικό δίκαιο οι οποίες ισχύουν σήμερα. Η εν λόγω κυβέρνηση παραπέμπει, πρώτον, στο άρθρο 4, παράγραφοι 2 και 3, του νόμου 250/2012, όπως τροποποιήθηκε με τον νόμο 164/2017, το οποίο κατοχυρώνει την αμεροληψία και την ανεξαρτησία της ρυθμιστικής αρχής και ορίζει ποια είναι τα όργανα της εν λόγω αρχής, δεύτερον, στο άρθρο 5 του νόμου αυτού, όπως τροποποιήθηκε, το οποίο διέπει, μεταξύ άλλων, τον διορισμό, το καθεστώς, τη δραστηριότητα και την παύση του προέδρου της εν λόγω αρχής, τρίτον, στο άρθρο 6 του εν λόγω νόμου, όπως τροποποιήθηκε, το οποίο αφορά τη δραστηριότητα του ρυθμιστικού συμβουλίου και, τέταρτον, στο άρθρο 7 του ίδιου νόμου, όπως τροποποιήθηκε, το οποίο διέπει τον διορισμό και την παύση των μελών του ρυθμιστικού συμβουλίου και τις απαιτήσεις που τα αφορούν. Ειδικότερα, κατά τη Σλοβακική Κυβέρνηση, η θητεία του προέδρου της ρυθμιστικής αρχής είναι εξαετής, ο δε μισθός του καθορίζεται με σαφήνεια και διαφάνεια από τον νόμο 250/2012, όπως τροποποιήθηκε με τον νόμο 164/2017, και απαλλαγή του από τα καθήκοντά του χωρεί μόνο για τους λόγους που προβλέπει ρητώς ο ως άνω νόμος.

42 Κατά την άποψη της Σλοβακικής Κυβερνήσεως, οι ως άνω διατάξεις του σλοβακικού δικαίου διασφαλίζουν ότι η κυβέρνηση του εν λόγω κράτους μέλους δεν ασκεί καμία επιρροή επί του προέδρου της ρυθμιστικής αρχής ικανή να κλονίσει την ανεξαρτησία της ως άνω αρχής.

43 Συναφώς, υπενθυμίζεται ότι, στο μέτρο που το Δικαστήριο οφείλει να λαμβάνει υπόψη το πραγματικό και νομοθετικό πλαίσιο εντός του οποίου εντάσσεται το προδικαστικό ερώτημα όπως αυτό εξειδικεύεται με την απόφαση περί παραπομπής, πρέπει να απαντήσει στο υποβληθέν ερώτημα μόνον υπό το πρίσμα των διατάξεων που παραθέτει το αιτούν δικαστήριο (πρβλ. απόφαση της 28ης Ιουλίου 2016, Autorità per le Garanzie nelle Comunicazioni, C-240/15, EU:C:2016:608, σκέψεις 30 και 31).

44 Πράγματι, τα πληροφοριακά στοιχεία που περιέχονται στις αποφάσεις περί παραπομπής πρέπει να παρέχουν τη δυνατότητα στο μεν Δικαστήριο να δίδει χρήσιμες απαντήσεις, στις δε κυβερνήσεις των κρατών μελών και στα λοιπά ενδιαφερόμενα μέρη να υποβάλλουν παρατηρήσεις σύμφωνα με το άρθρο 23 του Οργανισμού του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το Δικαστήριο οφείλει να μεριμνά για τη διασφάλιση της δυνατότητας αυτής, λαμβανομένου υπόψη του ότι, βάσει του προαναφερθέντος άρθρου, στα ενδιαφερόμενα μέρη κοινοποιούνται μόνον οι αποφάσεις περί παραπομπής (πρβλ. απόφαση της 4ης Μαΐου 2016, Pillbox 38, C-477/14, EU:C:2016:324, σκέψη 26 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

45 Επομένως, το Δικαστήριο δεν δύναται να λάβει υπόψη διατάξεις του εθνικού δικαίου, όπως αυτές τις οποίες επικαλέσθηκε η Σλοβακική Κυβέρνηση στο πλαίσιο των γραπτών παρατηρήσεών της, στο μέτρο που το αιτούν δικαστήριο δεν μνημόνευσε τις ως άνω διατάξεις εντός της αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως την οποία υπέβαλε. Στο δικαστήριο αυτό εναπόκειται να προσδιορίσει αν οι ως άνω διατάξεις καθιστούν δυνατή τη διασφάλιση της ανεξαρτησίας της ρυθμιστικής αρχής, όπως απαιτείται από την οδηγία 2009/72, ζήτημα ως προς το οποίο η απάντηση δεν προδικάζεται από το γεγονός ότι, όπως προκύπτει από τη σκέψη 39 της παρούσας αποφάσεως, η ως άνω οδηγία δεν απαγορεύει να μπορεί η Σλοβακική Κυβέρνηση να διορίζει και να παύει τον πρόεδρο της ρυθμιστικής αρχής.

46 Από τις ανωτέρω σκέψεις προκύπτει ότι στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 35, παράγραφοι 4 και 5, της οδηγίας 2009/72 έχει την έννοια ότι δεν αντιτίθεται σε νομοθεσία κράτους μέλους σύμφωνα με την οποία η κυβέρνηση του κράτους αυτού είναι αρμόδια για τον διορισμό και την παύση του προέδρου της εθνικής ρυθμιστικής αρχής, εφόσον τηρούνται όλες οι απαιτήσεις τις οποίες προβλέπουν οι ως άνω διατάξεις, πράγμα που εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει.

***Επί του δευτέρου προδικαστικού ερωτήματος***

47 Λαμβανομένης υπόψη της νομολογίας του Δικαστηρίου που υπομνήσθηκε στη σκέψη 29 της παρούσας αποφάσεως, πρέπει να γίνει δεκτό ότι με το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινισθεί αν το άρθρο 35, παράγραφοι 4 και 5, της οδηγίας 2009/72 έχει την έννοια ότι αντιτίθεται σε νομοθεσία κράτους μέλους η οποία, προς διασφάλιση της προστασίας του δημόσιου συμφέροντος, προβλέπει τη συμμετοχή εκπροσώπων υπουργείων του κράτους αυτού σε ορισμένες διαδικασίες ενώπιον της εθνικής ρυθμιστικής αρχής σχετικές με τον καθορισμό τιμών.

48 Επισημαίνεται, προκαταρκτικώς, ότι με το εν λόγω ερώτημα το ως άνω δικαστήριο κάνει λόγο περί της συμμετοχής εκπροσώπων του Υπουργείου Οικονομίας και του Υπουργείου Περιβάλλοντος της Σλοβακικής Δημοκρατίας στις προαναφερθείσες διαδικασίες. Υπό την επιφύλαξη, όμως, των εξακριβώσεων που εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να διενεργήσει, από την αίτηση προδικαστικής αποφάσεως προκύπτει ότι η συμμετοχή του Υπουργείου Περιβάλλοντος αφορά μόνον τις διαδικασίες καθορισμού των τιμών σε σχέση με την παραγωγή και τον εφοδιασμό σε πόσιμο νερό. Επομένως, σε μια τέτοια περίπτωση, οι διατάξεις της οδηγίας 2009/72, οι οποίες αφορούν, μεταξύ άλλων, κοινούς κανόνες σχετικά με την παραγωγή, τη μεταφορά, τη διανομή και την προμήθεια ηλεκτρικής

ενέργειας, καθώς και διατάξεις σχετικά με την προστασία των καταναλωτών, με σκοπό τη βελτίωση και την ολοκλήρωση ανταγωνιστικών αγορών ηλεκτρικής ενέργειας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, δεν θα πρέπει να έχουν εφαρμογή σε μια τέτοια συμμετοχή.

49 Κατόπιν της προκαταρκτικής αυτής διευκρινίσεως, επισημαίνεται ότι το εν λόγω ερώτημα αφορά τις προϋποθέσεις τις οποίες πρέπει να πληροί η λειτουργία της εθνικής ρυθμιστικής αρχής προκειμένου να διασφαλίζεται η ανεξαρτησία της εν λόγω αρχής κατά τη λήψη αποφάσεων.

50 Συναφώς, από το άρθρο 35, παράγραφος 5, στοιχείο α′, της οδηγίας 2009/72 προκύπτει ότι η εθνική ρυθμιστική αρχή οφείλει να λαμβάνει αποφάσεις αυτόνομα, ανεξάρτητα από κάθε πολιτικό οργανισμό.

51 Επιπλέον, όπως επισημάνθηκε στη σκέψη 33 της παρούσας αποφάσεως, η απαιτούμενη από το άρθρο 35, παράγραφος 4, στοιχείο β′, σημείο ii, της οδηγίας 2009/72 ανεξαρτησία του προσωπικού και των επιφορτισμένων με τη διοίκηση της εθνικής ρυθμιστικής αρχής προσώπων συνεπάγεται ότι η ως άνω αρχή πρέπει να ασκεί τα ρυθμιστικά καθήκοντά της ανεξάρτητα από οποιαδήποτε εξωτερική επιρροή.

52 Τούτου δοθέντος, κατά την ως άνω διάταξη, η απαίτηση ανεξαρτησίας του προσωπικού και των επιφορτισμένων με τη διοίκηση της εθνικής ρυθμιστικής αρχής προσώπων δεν θίγει, μεταξύ άλλων, τους γενικούς πολιτικούς προσανατολισμούς που διατυπώνει η κυβέρνηση του οικείου κράτους μέλους και οι οποίοι, πάντως, δεν μπορούν να αφορούν τα κατά το άρθρο 37 της οδηγίας 2009/72 καθήκοντα και αρμοδιότητες της ρυθμιστικής αρχής. Σε αυτά συμπεριλαμβάνονται καθήκοντα και αρμοδιότητες σχετικά με τον καθορισμό, την έγκριση και την εποπτεία διαφόρων τιμολογίων και τιμών, ιδίως τα προβλεπόμενα στην παράγραφο 1, στοιχείο α′, του εν λόγω άρθρου, τα οποία συνίστανται στον καθορισμό ή την έγκριση, σύμφωνα με διαφανή κριτήρια, των τιμολογίων για τη μεταφορά ή τη διανομή ηλεκτρικής ενέργειας ή των μεθόδων υπολογισμού τους.

53 Πράγματι, όσον αφορά το τελευταίο αυτό ζήτημα, από το άρθρο 36 της ως άνω οδηγίας προκύπτει ότι, στο πλαίσιο των καθηκόντων και των αρμοδιοτήτων που καθορίζονται στο άρθρο 37 της εν λόγω οδηγίας, η εθνική ρυθμιστική αρχή λαμβάνει όλα τα εύλογα μέτρα προς επίτευξη των σκοπών δημόσιου συμφέροντος τους οποίους απαριθμεί το εν λόγω άρθρο 36 και μεταξύ των οποίων περιλαμβάνεται η προώθηση μιας ανταγωνιστικής, ασφαλούς και περιβαλλοντικά βιώσιμης εσωτερικής αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας, η ενεργειακή αποδοτικότητα ή η προστασία των καταναλωτών.

54 Επομένως, η ανεξαρτησία κατά τη λήψη αποφάσεων, κατά την έννοια του άρθρου 35, παράγραφος 4, στοιχείο β′, σημείο ii, και παράγραφος 5, στοιχείο α′, της ως άνω οδηγίας, συνεπάγεται ότι, στο πλαίσιο των ρυθμιστικών καθηκόντων και αρμοδιοτήτων του άρθρου 37 της οδηγίας, η εθνική ρυθμιστική αρχή λαμβάνει τις αποφάσεις της αυτόνομα, μόνο με βάση το δημόσιο συμφέρον, προκειμένου να διασφαλίζει τον σεβασμό των σκοπών που επιδιώκονται με την εν λόγω οδηγία, χωρίς να υπόκειται σε εξωτερικές οδηγίες προερχόμενες από άλλους δημόσιους ή ιδιωτικούς φορείς.

55 Ωστόσο, επισημαίνεται ότι το άρθρο 35, παράγραφοι 4 και 5, της οδηγίας 2009/72 δεν περιέχει καμία διάταξη που να απαγορεύει τη συμμετοχή εκπροσώπων εθνικών υπουργείων σε ορισμένες διαδικασίες σχετικές με τον καθορισμό των τιμών, οι οποίες αφορούν, ειδικότερα, την πρόσβαση στο δίκτυο μεταφοράς και διανομής ηλεκτρικής ενέργειας καθώς και τη μεταφορά και τη διανομή της ενέργειας αυτής.

56 Επομένως, λαμβανομένου υπόψη του υπομνησθέντος στις σκέψεις 37 και 38 της παρούσας αποφάσεως περιθωρίου χειρισμών που διαθέτουν τα κράτη μέλη κατά την εκπλήρωση των υποχρεώσεων που απορρέουν από την οδηγία 2009/72, τα κράτη μέλη αυτά δύνανται να θεσπίζουν κανόνες που

επιτρέπουν την εν λόγω συμμετοχή, εφόσον εξακολουθεί να διασφαλίζεται η ανεξαρτησία της εθνικής ρυθμιστικής αρχής κατά τη λήψη αποφάσεων, κατά την έννοια του άρθρου 35, παράγραφοι 4 και 5, της ως άνω οδηγίας.

57 Επομένως, εν προκειμένω, το γεγονός ότι οι επίμαχες διατάξεις του νόμου 250/2012, όπως τροποποιήθηκε με τον νόμο 164/2017, προβλέπουν τη συμμετοχή εκπροσώπων εθνικών υπουργείων σε ορισμένες διαδικασίες σχετικές με τον καθορισμό τιμών δεν συνεπάγεται κατ' ανάγκην, και ως εκ του λόγου αυτού και μόνον, ότι η ρυθμιστική αρχή δεν ασκεί τα σχετικά με τα τιμολόγια καθήκοντά της κατά τρόπο ανεξάρτητο, κατά την έννοια της οδηγίας 2009/72 και, ειδικότερα, του άρθρου 35 της οδηγίας αυτής.

58 Συναφώς, η Σλοβακική Κυβέρνηση τονίζει, με τις γραπτές παρατηρήσεις της, ότι μια τέτοια συμμετοχή είναι αναγκαία και κρίσιμη προκειμένου τα υπουργεία αυτά να ενημερώνονται για τις διαδικασίες σχετικά με τον καθορισμό των τιμών, δεδομένου του χαρακτήρα των διαδικασιών αυτών ως γενικού συμφέροντος για το σύνολο της κοινωνίας, ιδίως όσον αφορά τους σκοπούς και τις προτεραιότητες της ενεργειακής πολιτικής της Σλοβακικής Δημοκρατίας.

59 Η ως άνω κυβέρνηση προσθέτει ότι οι εκπρόσωποι των εν λόγω υπουργείων δεν απολαύουν κανενός ειδικού δικαιώματος που να τους παρέχει τη δυνατότητα να παρεμβαίνουν στη λήψη των αποφάσεων της ρυθμιστικής αρχής, δεδομένου ότι η συμμετοχή τους υπόκειται, κατ' ουσίαν, στους κανόνες γενικής διοικητικής διαδικασίας του σλοβακικού δικαίου. Συγκεκριμένα, κατά την άποψη της ως άνω κυβερνήσεως, οι κανόνες αυτοί διασφαλίζουν σε όλους τους μετέχοντες στις εν λόγω διαδικασίες τη δυνατότητα να μετάσχουν στις διαδικασίες αυτές ενεργά και, ως εκ τούτου, να υπεραμυνθούν των δικαιωμάτων και των συμφερόντων τους, να εκφράσουν τις απόψεις τους και να υποβάλουν προτάσεις, να καταθέσουν παρατηρήσεις και να λάβουν μέρος στις συζητήσεις, να προσκομίσουν αποδεικτικά στοιχεία, να λάβουν γνώση των φακέλων, να παραλάβουν τις αποφάσεις και, ενδεχομένως, να τις προσβάλουν με προσφυγή ενώπιον του ρυθμιστικού συμβουλίου της ως άνω αρχής καθώς και ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων.

60 Αντιθέτως, με τις γραπτές παρατηρήσεις της, η Πρόεδρος της Σλοβακικής Δημοκρατίας υποστηρίζει, μεταξύ άλλων, ότι, ακόμη και υπό το κράτος ισχύος του νόμου 250/2012, πριν από την τροποποίησή του με τον νόμο 164/2017, η ρυθμιστική αρχή, κατά τη διάρκεια του έτους 2017, είχε ακυρώσει αρχικές αποφάσεις υπό την πίεση της Σλοβακικής Κυβερνήσεως, αντικαθιστώντας τες με αποφάσεις σύμφωνες με την πολιτική βούληση της κυβερνήσεως αυτής.

61 Συναφώς, υπογραμμίζεται ότι, με την αίτηση προδικαστικής αποφάσεως που υπέβαλε, το αιτούν δικαστήριο ούτε αναφέρθηκε στους εθνικούς κανόνες και τις εθνικές διατάξεις που μνημόνευσε η Σλοβακική Κυβέρνηση, πράγμα που εμποδίζει το Δικαστήριο, όπως προκύπτει από τη σκέψη 45 της παρούσας αποφάσεως, να λάβει υπόψη τους ως άνω εθνικούς κανόνες και διατάξεις, ούτε παρέθεσε κανένα πληροφοριακό στοιχείο σε σχέση με την πρακτική που ακολουθεί η εθνική ρυθμιστική αρχή με τις αποφάσεις της.

62 Τούτου δοθέντος, προκειμένου να δοθεί χρήσιμη απάντηση στο δεύτερο ερώτημα, πρέπει να επισημανθεί ότι, όπως τόνισε η Επιτροπή με τις γραπτές παρατηρήσεις της, το άρθρο 35, παράγραφοι 4 και 5, της οδηγίας 2009/72 απαιτεί, εν προκειμένω, να μην μπορούν οι εκπρόσωποι των εθνικών υπουργείων να χρησιμοποιούν τη συμμετοχή τους στις εν λόγω διαδικασίες σχετικά με τον καθορισμό τιμών για να ασκούν οποιαδήποτε πίεση στη ρυθμιστική αρχή ή για να της απευθύνουν οδηγίες ικανές να κατευθύνουν τις αποφάσεις τις οποίες λαμβάνει στο πλαίσιο των καθηκόντων και αρμοδιοτήτων της που απορρέουν από το άρθρο 37 της ως άνω οδηγίας.

63 Μολονότι η οδηγία 2009/72 δεν αντιτίθεται στο να έχει η κυβέρνηση κράτους μέλους τη δυνατότητα, ιδίως μέσω της συμμετοχής εκπροσώπων των υπουργείων της, να προβάλει την άποψή της ενώπιον της εθνικής ρυθμιστικής αρχής όσον αφορά τον τρόπο με τον οποίο εκτιμά ότι η εν λόγω αρχή θα μπορούσε να λάβει υπόψη το δημόσιο συμφέρον στο πλαίσιο των ρυθμιστικών καθηκόντων της, η

συμμετοχή αυτή και, ιδίως, οι γνώμες που διατυπώνουν οι εν λόγω εκπρόσωποι κατά τη διάρκεια των διαδικασιών σχετικά με τον καθορισμό τιμών δεν μπορούν να έχουν δεσμευτικό χαρακτήρα ούτε σε καμία περίπτωση να θεωρούνται, από τη ρυθμιστική αρχή, ως οδηγίες με τις οποίες αυτή θα όφειλε να συμμορφωθεί κατά την άσκηση των καθηκόντων της και των αρμοδιοτήτων της.

64 Επιπλέον, οι κανόνες σχετικά με τη συμμετοχή εκπροσώπων των εθνικών υπουργείων στις διαδικασίες σχετικά με τον καθορισμό τιμών δεν πρέπει να θίγουν το περιεχόμενο των αποφάσεων της ρυθμιστικής αρχής οι οποίες λαμβάνονται στο πλαίσιο των καθηκόντων και των αρμοδιοτήτων που προβλέπει το εν λόγω άρθρο 37. Ειδικότερα, στις περιπτώσεις που τα ανωτέρω καθήκοντα ή αρμοδιότητες το απαιτούν, οι εν λόγω κανόνες συμμετοχής δεν πρέπει να επηρεάζουν τον υποχρεωτικό χαρακτήρα και την άμεση εφαρμογή των αποφάσεων της εν λόγω αρχής, επιβάλλοντας, παραδείγματος χάρη, να έχουν γίνει προηγουμένως δεκτές ή να έχουν εγκριθεί οι αποφάσεις αυτές από τους ως άνω εκπροσώπους, πριν από την εφαρμογή τους.

65 Από τις ανωτέρω σκέψεις προκύπτει ότι στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 35, παράγραφοι 4 και 5, της οδηγίας 2009/72 έχει την έννοια ότι δεν αντιτίθεται σε νομοθεσία κράτους μέλους η οποία, προς διασφάλιση της προστασίας του δημόσιου συμφέροντος, προβλέπει τη συμμετοχή εκπροσώπων υπουργείων του κράτους αυτού σε ορισμένες διαδικασίες ενώπιον της εθνικής ρυθμιστικής αρχής σχετικές με τον καθορισμό τιμών, εφόσον δεν θίγεται η ανεξαρτησία της εν λόγω αρχής κατά τη λήψη αποφάσεων, πράγμα που εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει.

**Επί των δικαστικών εξόδων**

66 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (πέμπτο τμήμα) αποφαίνεται:

1) **Το άρθρο 35, παράγραφοι 4 και 5, της οδηγίας 2009/72/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Ιουλίου 2009, σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενεργείας και για την κατάργηση της οδηγίας 2003/54/ΕΚ, έχει την έννοια ότι δεν αντιτίθεται σε νομοθεσία κράτους μέλους σύμφωνα με την οποία η κυβέρνηση του κράτους αυτού είναι αρμόδια για τον διορισμό και την παύση του προέδρου της εθνικής ρυθμιστικής αρχής, εφόσον τηρούνται όλες οι απαιτήσεις τις οποίες προβλέπουν οι ως άνω διατάξεις, πράγμα που εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει.**

2) **Το άρθρο 35, παράγραφοι 4 και 5, της οδηγίας 2009/72 έχει την έννοια ότι δεν αντιτίθεται σε εθνική νομοθεσία κράτους μέλους η οποία, προς διασφάλιση της προστασίας του δημόσιου συμφέροντος, προβλέπει τη συμμετοχή εκπροσώπων υπουργείων του κράτους αυτού σε ορισμένες διαδικασίες ενώπιον της εθνικής ρυθμιστικής αρχής, σχετικές με τον καθορισμό τιμών, εφόσον δεν θίγεται η ανεξαρτησία λήψεως αποφάσεως εκ μέρους της εν λόγω αρχής, πράγμα που εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει.**

(υπογραφές)